

LLULL, Ramon (2006): *Retòrica nova*. Edició de Joan Batalla, Marcel Ortín i Lluís Cabré. Turnhout: Brepols; Santa Coloma de Queralt: Obrador Edendum (Traducció de l'Obra Llatina de Ramon Llull, 1).

La *Retòrica nova* de Ramon Llull ha estat la primera obra editada de la nova col·lecció Traducció de l'Obra Llatina de Ramon Llull, impulsada per l'editorial de Santa Coloma de Queralt Obrador Edendum, amb la col·laboració de la prestigiosa editorial belga Brepols. Els objectius d'aquesta col·lecció són força clars i ambiciosos. En primer lloc, fer accessible d'una vegada per totes l'obra llatina de Llull al públic català (especialitzat o no). En segon lloc, oferir d'una manera didàctica i rigorosa les eines que permetin que un lector qualsevol pugui llegir aquestes obres, contextualitzar-les i valorar-les en funció de l'originalitat i de les particularitats lul·lianes. En definitiva, aquesta nova col·lecció pretén fer ni més ni menys que alta divulgació de l'obra llatina de Llull.

La presentació del volum (p. 11-13) ha estat encarregada a l'excel·lent lul·lista nord-americà Anthoey Bonner. Probablement una de les persones que més ha fet en els darrers anys perquè la figura i l'obra de Llull siguin conegudes en el nostre domini lingüístic i, sobretot, a nivell internacional. Bonner assenyala l'encert de la col·lecció emparant-se en l'autoritat de Jordi Rubió i Balaguer, un dels primers lul·listes que va cridar l'atenció sobre la necessitat d'estudiar l'opus lul·lià com un tot. De la mateixa manera, Bonner apunta la incoherència que suposa, per exemple, que els estudiosos de l'obra en vulgar no tinguin en compte o pràcticament desconeguin l'obra llatina de Llull o que els dedicats a l'obra llatina menystinguin la catalana. En aquest sentit, aquest primer volum de la col·lecció Traducció de l'Obra Llatina de Ramon Llull suposa la primera temptativa sistemàtica de satisfer aquesta imperiosa necessitat.

A continuació, el volum ofereix una introducció a l'Art, el mètode filosòfic desenvolupat per Llull, a càrrec del professor Robert Pring-Mill, malauradament recentment traspasat i a la memòria del qual es dedica el volum. La tria és totalment justificada, ja que el tarannà dels estudis de Pring-Mill sobre Llull s'adiu perfectament amb la intencionalitat i amb l'esperit de la col·lecció. Més enllà de la seva provada capacitat analítica i del seu subtil domini de gairebé tots els aspectes de la cultura medieval, els seus escrits es caracteritzen per la seva transparència i la seva provada capacitat divulgativa. Cosa que li permet d'aconseguir que temes àrids i complexos, com és l'Art lul·lià, puguin ser comprensos i assimilats pel lector amb notable naturalitat, d'una manera progressiva i ordenada i sense cap esforç complementari. Així doncs, el text de Pring-Mill, titulat «Llull i l'Art de trobar veritat: un sistema medieval d'investigació» (p. 15-33),¹ situa l'Art en el context filosòfic del moment, enumera les causes que van empènyer Llull a elaborar aquesta particular i personal metodologia, presenta i analitza les diverses etapes i evolucions del sistema i, sobretot, descriu brillantment els principis i la mecànica combinatòria que permeten el funcionament coherent de l'Art. El punt de partença és l'analogia que es dona implícitament entre el món espiritual i el material, interconnectats a partir d'una concepció jerarquitzada de la realitat (sempre descendent des de Déu a la matèria). Tot seguit, es descriuen els principis primers (o axiomes) de l'Art: les dignitats o atributs de la divinitat, els principis segons o relatius (que conceptualitzen les relacions inherents dels principis primers) i, finalment, es presenten les deu qüestions generals. Tenint en compte, en cada cas, les diferents propostes en funció de cada etapa d'evolució de l'Art i partint de les diferents versions de les populars figures combinatòries lul·lianes, amb les quals es clou l'article.

Els editors assenyalen en nota (p. 17) que el text de Pring-Mill ha estat revisat i que s'ha actualitzat la bibliografia. De tota manera, no hauria estat de més oferir aquesta bibliografia il·lustrativa, tal vegada ampliada, al final o al començament de l'article. Això hauria facilitat notablement la consulta de la bibliografia donada a les notes a peu de pàgina. Malauradament aquesta és una

1. Originalment, el text s'havia publicat en anglès a la *Catalan Review*: «The Lullian Art of Finding Truth: A Medieval System of Enquiry», núm. 4, 1990, p. 55-74.

mancança que s'agreuja en la introducció pròpiament dita de la *Retòrica nova* i en l'anotació del text, per raó de la varietat i el gran nombre de referències donades pels editors.

Fetes les respectives presentacions de la col·lecció i de l'Art lul·liana, els editors de l'obra, Josep Batalla, Lluís Cabré i Marcel Ortín (que, a més a més, són els encarregats de la traducció i de l'anotació del text) ofereixen la introducció a la *Retòrica nova* (p. 35-90). Una introducció, però, que de fet és un veritable i exhaustiu estudi de l'obra. Al principi d'aquest estudi es dona notícia de les circumstàncies contextuais i biogràfiques en què va ser escrita la *Retòrica nova*. L'obra va ser confeccionada originalment en català el 1301 al monestir xipriota de Sant Joan Crisòstom de Bufavento. L'original català es va perdre i l'obra va ser conservada en la versió llatina que un col·laborador del Beat va fer el 1303.

En acabat, es dedica la primera part de l'estudi a explicar els objectius cercats per Llull en el moment d'elaborar l'obra. Abans, però, els editors fan un pertinent recorregut per altres passatges dedicats a la retòrica en altres obres lul·lianes i a l'explicació del significat del títol. Com va apuntar Jordi Rubió i Balaguer, l'adjectiu *nova* en l'obra de Llull demostra la voluntat del mallorquí de renovar els coneixements del moment amb l'Art. Per bé que, en el cas de la retòrica a l'Edat Mitjana, hi havia altres obres que es coneixien amb un títol semblant, com la *Poetria nova* de Geoffroi de Vinsauf i la *Rhetorica ad Herennium* que, aleshores s'atribuïa a Ciceró, solia anomenar-se *Rhetorica nova*. Tot seguit, els editors consideren que la *Retòrica nova* lul·liana va néixer amb l'objectiu de completar la presentació artística de les set arts liberals i satisfer un model artístic adaptable a la predicació, que el Beat considerava una eina molt aprofitable per a la difusió del seu pensament i de la fe cristiana.

La segona part de l'estudi introductori és un recorregut històric per la disciplina de la retòrica des dels seus inicis al segle XIII aproximadament. En primer lloc, els editors concentren la seva atenció en els autors clàssics i, particularment, en els autors i les obres que més van influir en la concepció retòrica medieval. Bàsicament, Aristòtil, Quintilià, Ciceró i Agustí d'Hipona. En segon lloc, els editors comparen la retòrica lul·liana amb la del seu context. Sense cap mena de dubte, aquesta és la part més brillant i innovadora de la introducció, ja que dona informacions valuosíssimes de la retòrica medieval, però sobretot aporta una visió radicalment més sòlida i suggerent d'aquesta obra de Llull. El mallorquí hauria considerat l'Art com un substitutiu de la *inventio* i les seves figures i combinacions de la *memoria*. El llenguatge reflecteix i s'organitza d'un mode analògic a l'escala de la creació, que permet determinar el valor i la jerarquia dels mots. Aquesta és una concepció neoplatònica basada en la semàntica substancial de les paraules, com a veus significatives. Cosa que l'allunya de la retòrica medieval i que és una de les novetats de la retòrica lul·liana. Això no significa que Llull desconegués la tradició retòrica medieval. De fet, devia conèixer-la, perquè a la *Retòrica nova* demostra nocions dels *genera oratoris*, de *ars arengandi*, de *ars dictaminis*, dels colors retòrics, etc.

Finalment, la introducció es clou amb una anàlisi detallada dels continguts de l'obra i amb la justificació de l'edició del text llatí i de la traducció. Una edició que, seguint l'exemple de Jordi Rubió i Balaguer que Anthony Bonner reivindicava en la presentació del volum, millora les dues edicions llatines anteriors amb l'aportació d'un nou testimoni català contingut als *Proverbis d'ensenyament* (1309) per a la secció «De pulchris proverbiiis», en la versió catalana de la qual s'ha editat aquest text en lloc de la traducció habitual.

Els editors del volum presenten l'edició llatina acarada a la seva traducció al català modern. El text llatí té en compte les dues edicions crítiques de l'obra (Mark D. Johnston: *Ramon Llull's New Rhetoric. Text and Translation of Llull's Rhetorica Nova*. Davis: Hermagoras Press, 1994 i Jaume Medina: *Raimundi Lulli Opera Latina (97-100)*. Turnhout: Brepols, 2005, p. 22-77). Afortunadament, l'aparat crític es redueix a les divergències significatives entre les dues edicions i els corresponents manuscrits, cosa que el fa força il·lustratiu i fàcilment consultable. En canvi, la traducció, excel·lent des de qualsevol punt de vista, està generosament anotada: es justifiquen algunes decisions dels traductors i, sobretot, s'expliquen i es contextualitzen els passatges més importants o difícils de l'obra.

En definitiva, els tres editors d'aquest volum, Josep Batalla, Marcel Ortín i Lluís Cabré, que, al costat de Laia Carreras i d'Albert Soler, conformen el consell editor d'Obrador Edèndum, han aconseguit complir tots els objectius que ells mateixos s'havien proposat amb aquesta nova col·lecció. Aquest fet que, en principi, hauria de semblar normal, és realment excepcional i demostra que, quan un editor té clar el que vol oferir al seu públic i la manera de fer-ho, es poden elaborar estudis i edicions com la present, que engrandeixen i honoren la figura i l'obra de Lluís de Llull amb una clara voluntat de fer alta divulgació. És a dir, una divulgació exigent, rigorosa, pensada bàsicament a facilitar la tasca d'assimilació i de comprensió del text i no tant en el lluïment dels editors.

Xavier BONILLO HOYOS
Universitat de Barcelona